

Asia: VN/24081/2023-OM-49

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi varmuusvankeuden käyttöönotosta ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittämisestä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Juristiliitto ei kannata nyt annettua esitystä varmuusvankeuden käyttöönotosta ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittämisestä. Nyt esitetty muutos koskee arvioiden mukaan käytännössä noin 5–15 henkilöä, mutta kustannus–hyöty -suhteessa arvioituna uudistuksen voidaan todeta olevan lähtökohtaisesti epäonnistunut. Preventiivisessä mielessä käytössämme olisi myös paljon toimivampia ja vaikuttavampia keinoja ehkäistä rikollisuutta varmuusvankeuteen verrattuna, kuten rikolliskierrettä ehkäisevät ja sen katkaisuun tähtäävät varhaisen tuen palvelut. Näiden toimien kustannukset ovat murto-osa nyt esitetyn ratkaisun kustannuksista.

Juristiliitto huomauttaa, ettei nyt ehdotettu järjestely sovi voimassa olevaan rikosoikeudelliseen systematiikkaamme, eikä varmuusvankeus sovellu rangaistusjärjestelmäämme. Suomessa on käytössä niin sanottu uusklassinen rangaistussysteemi, eli meillä on käytössä vähän rangaistuslajeja, mutta ne ankaroituvat asteittain. Varmuusvankeutta voidaan kuvailla määräaikaiseksi, mutta jatkettavissa olevaksi rangaistusmuodoksi. Elinkautinen vankeus puolestaan on voimassa olevan rangaistusjärjestelmämme ankarin käytettävissä oleva rangaistus ja se merkitsee tuomitsemista elinkaudeksi, vaikka siitä onkin mahdollista vapautua ehdonalaiseen vapauteen sitä koskevien säännösten mukaisesti. Kysymykseksi nouseekin, mille tasolle varmuusvankeus asettuu suhteessa olemassa olevaa rangaistusjärjestelmää.

Lisäksi Juristiliitto huomauttaa, että nyt esitettyä uudistusta voidaan kritisoida suhteellisuusperiaatteen huomiotta jättämisestä. Nykyjärjestelmässä rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavat tehty rikos, sen vakavuus ja henkilön syyllisyys. Nyt esitettyssä rangaistuksen määrään vaikuttavat henkilöön menevät riskiarviot, mikä muuttaa rikosoikeudellista periaatettamme tekorikosoikeudesta tekijärikosoikeuteen. Suhteellisuusperiaatetta ei siten saisi unohtaa varmuusvankeuteen liittyvissä henkilöön ja hänen ominaisuuksiinsa liittyvissä riskiarvioissa.

Ongelmallisia henkilöarvioista tekee aina niiden tulkinnanvaraisuus ja subjektiivisuus, vaikka arviot tehtäisiinkin asiantuntevien henkilöiden toimesta luotettavin menetelmin. Riskien arviointi on aina todennäköisyyksien arviointia ja kansallisissa sekä kansainvälisissä tutkimuksissakin on osoitettu, että nämä arviot johtavat valitettavan usein vääriin lopputuloksiin. Tämä voi myös lisätä pelkoa väärin arvioiden tekemisestä, joka voi pahimmillaan vaikuttaa myös arvion lopputulokseen. Tällaisessa tilanteessa epävarma arvio voi kääntyä useammin kaiken varalta riskiarvioon, jottei henkilön vaarallisuus jää huomaamatta.

Lisäksi Juristiliitto pitää ongelmallisena, että henkilöarvioiden merkityksen kasvaessa perustuslain 3 §:n mukainen tuomiovalta voi siirtyä tosiasiallisesti tuomioistuimilta lääkäreille ja muille henkilöarvioita tekeville tahoille. Vaikka tuomioistuimet tekevätkin asiassa lopullisen ratkaisun, pohjautuvat ne kuitenkin pääsääntöisesti ulkopuolisen tekemään arvioon, jota lähtökohtaisesti seurataan sellaisenaan. Jatkossakin on tärkeää, että tuomioistuimet arvioivat tapauskohtaisesti rangaistuksen suhteellisuutta kokonaisuuteen nähden, eivät lääkärit.

Ongelmallista on myös se, ettei vaarallisuudesta säädetä mitään lain tasolla, jolloin määritelmän sisältö voi vaihdella tilanteen mukaan. Tämän vuoksi Juristiliitto kehottaakin harkitsemaan vaarallisuuden ja riskiarvion sisällön tarkempaa määrittelemistä lain tasolla, jolloin siinä voisi ottaa huomioon myös rikosoikeudelliset laillisuusperiaatteet. Määrittelyt tulisi tehdä edes väljästi oikeudenhoidon ennakoitavuuden vuoksi.

Juristiliitto muistuttaa, että olennaisia uusimisriskin vähentämisessä ovat vankeusajan aikana tehtävät toimenpiteet ja vangeille tarkoitetut tukitoimet mm. päihde- ja mielenterveysongelmien ratkaisemiseksi. Olennaista olisikin panostaa myös näihin keinoihin jo ennen uusimiskiarteeseen joutumista. Näitä tukitoimia ei saa myöskään unohtaa vangin ollessa varmuusvankeudessa, vaan vangilla tulee olla myös tosiasiallinen mahdollisuus vapautua vankeudesta.

Lisäksi tulisi ottaa huomioon menettelyistä aiheutuvien lisätoimenpiteiden aiheuttamat kustannukset, jotka tulee kompensoida oikeudenhoidon toimijoille täysimääräisesti. Lisäksi varmuusvankeus uutena seuraamuslajina edellyttää koulutustarvetta oikeudenhoidon toimijoille.

Kaikkiaan Juristiliitto toteaa, että voimassa olevaa rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää tulee voida kehittää, ja niin sanottujen vaarallisten rikoksenuusijoiden suhteen myös perusoikeuksista johdettavat positiiviset toimintavelvoitteet perustelevat erityistä asiaa koskevaa lainsäädäntöä. Suomessa on kuitenkin vasta vuonna 2017 säädetty rikoslain 2 c luvun 11 §:ssä tarkoitetusta yhdistelmärankaistuksesta. Ei ole tarkoituksenmukaista näin pian yhdistelmärankaistuksen käyttöönoton jälkeen ja siitä saatujen suhteellisen vähäisten soveltamiskokemusten perusteella muuttaa lainsäädäntöä varmuusvankeudesta säätämällä, ottaen erityisesti huomioon, että varmuusvankeus edellä esitetyn mukaisesti merkitsee selvää poikkeamaa rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä keskeisesti noudatetuista lähtökohdista ja periaatteista.

Tuomainen Jenni
Juristiliitto - Juristförbundet ry